

پیش‌ها و پانچ‌ها

پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر منصوب‌ها شیخ خیرالدين حفظه الله تعالى

موضوع:

۱. اخلاق؛ رذائل اخلاق؛ آثار گناه
۲. عقاید؛ شناخت خداوند (وجود، صفات و افعال)
۳. احکام؛ مشاغل و مکاسب حرام

بسم الله الرحمن الرحيم

پرسش

نویسنده: رضا راضی

تاریخ: ۱۳۹۵/۱۱/۱۱

آیا تأثیر مال حرام بستگی به علم به آن دارد یا اثرگذاری آن در صورت عدم علم به حرمت آن هم باقی است؟ اگر بله آیا این با عدالت خدا در تناقض نیست؟ اگر نه پس چرا می‌گویند زن و بچه تحت تأثیر لقمه حرامی که پدر کسب می‌کند قرار می‌گیرند؟

اصولاً اعمال عبادی و معنوی کاملاً بسته به نیت است یا فارغ از نیت اثر ذاتی هم دارند؟ آیا این مثال درست است که این اعمال مانند خوردن سیب است اگر خورنده علم به فوائد آن هم نداشته باشد اثر لازم را خواهد گرفت؟؟؟ توضیح فرمایید.

پاسخ

تاریخ: ۱۳۹۵/۱۱/۱۶

لطفاً به نکات زیر توجه فرمایید:

۱. مسلم است که خوردن مال حرام از روی علم - علاوه بر آثار اخروی - آثاری وضعی در زندگی دنیا دارد و آن‌ها آثاری پوشیده و ناخواسته هستند که در ظاهر به خوردن مال حرام ربطی ندارند؛ خواه با این تقریر که به آن ربطی غیر مستقیم و ناشناخته دارند و خواه با این تقریر که کیفرهایی مقرر برای آن از جانب خداوند هستند و این واقعیتی مجرب و موافق با سخن خداوند است که فرموده است: ﴿أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاءً مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ﴾^۱؛ «آیا کسانی که بدی‌ها را مرتکب شدند پنداشتند آنان را مانند کسانی قرار می‌دهیم که ایمان آوردند و کارهای شایسته انجام دادند، زندگی‌شان و مرگشان یکسان است؟! بد قضاوت می‌کنند» و فرموده است: ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ أُمَمٍ مِّن قَبْلِكَ فَأَخَذْنَاهُمْ بِالْبَأْسَاءِ وَالضَّرَاءِ لَعَلَّهُمْ يَتَضَرَّعُونَ﴾^۲؛ «و هرآینه به سوی امت‌هایی پیش از تو فرستادیم،

۱. الجاثیة / ۲۱

۲. الأنعام / ۴۲

پس آنان را به سختی و زیان دچار کردیم باشد که آنان تضرع کنند» و فرموده است: ﴿وَلَقَدْ أَخَذْنَا آلَ فِرْعَوْنَ بِالسِّنِينَ وَنَقَصْنَا مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَذْكُرُونَ﴾؛ «و هرآینه فرعونیان را به خشکسالی و کمبود میوه‌ها دچار کردیم باشد که آنان متذکر شوند»؛ همچنانکه روایات فراوانی در منابع شیعه و اهل سنت بر این واقعیت تأکید دارند؛ مانند روایتی از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم که در آن آمده است: «إِذَا ظَهَرَ الزَّيْءُ مِنْ بَعْدِي كَثُرَ مَوْتُ الْفَجَاءَةِ وَإِذَا طُفِفَ الْمِكْيَالُ وَالْمِيزَانُ أَخَذَهُمُ اللَّهُ بِالسِّنِينَ وَالنَّقْصِ وَإِذَا مَنَعُوا الزَّكَاةَ مَنَعَتِ الْأَرْضُ بَرَكَتَهَا مِنَ الزَّرْعِ وَالثَّمَرِ وَالْمَعَادِنِ كُلِّهَا وَإِذَا جَاءُوا فِي الْأَحْكَامِ تَعَاوَنُوا عَلَى الظُّلْمِ وَالْعُدْوَانِ وَإِذَا نَقَضُوا الْعَهْدَ سَلَّطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ عَدُوَّهُمْ وَإِذَا قَطَعُوا الْأَرْحَامَ جُعِلَتْ الْأَمْوَالُ فِي أَيْدِي الْأَشْرَارِ وَإِذَا لَمْ يَأْمُرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَلَمْ يَنْهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَلَمْ يَتَّبِعُوا الْأَخْيَارَ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي سَلَّطَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ شِرَارَهُمْ فَيَدْعُوهُمْ حِيَارُهُمْ فَلَا يُسْتَجَابُ لَهُمْ»؛ «هرگاه زنا پس از من ظاهر شود مرگ ناگهانی افزایش می‌یابد و هرگاه از پیمان و ترازو کم گذاشته شود خداوند آنان را به خشکسالی و کمبود (مواد غذایی) گرفتار می‌کند و هرگاه زکات را بازدارند زمین برکت خود را از زراعت و میوه‌ها و همهی معادن باز می‌دارد و هرگاه در قضاوت‌ها ظلم کنند با یکدیگر در ظلم و تعدی همکار می‌شوند و هرگاه پیمان را بشکنند خداوند دشمنشان را بر آنان مسلط می‌کند و هرگاه خویشاوندی‌هایشان را قطع نمایند اموال در دست شیریران قرار می‌گیرد و هرگاه امر به معروف و نهی از منکر نکنند و از نیکان اهل بیت تم تبعیت نکنند خداوند بدانشان را بر آنان مسلط می‌کند، آن گاه خوبانشان دعا می‌کنند و برایشان مستجاب نمی‌شود» و روایتی از نیکان اهل بیت او که در آن آمده است: «إِذَا فَشَتْ أَرْبَعَةٌ ظَهَرَتْ أَرْبَعَةٌ: إِذَا فَشَى الزَّيْءُ ظَهَرَتْ الزَّلَازِلُ وَإِذَا أُمْسِكَتِ الزَّكَاةُ هَلَكَتِ الْمَاشِيَةُ وَإِذَا جَارَ الْحُكَّامُ فِي الْقَضَاءِ أُمْسِكَ الْقَطْرُ مِنَ السَّمَاءِ وَإِذَا خُفِرَتِ الدِّمَةُ نَصَرَ الْمُشْرِكُونَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ»؛ «هرگاه چهار چیز شایع شود چهار چیز ظاهر می‌شود: هرگاه زنا شیوع یابد زلزله‌ها ظاهر می‌شوند و هرگاه زکات باز داشته شود چهارپایان تلف می‌شوند و هرگاه قاضیان در قضاوت ستم کنند باران از آسمان باز داشته می‌شود و هرگاه امان نادیده گرفته شود مشرکان بر مسلمانان چیرگی می‌یابند» و روایاتی دیگر با این مضمون که در مجموع می‌توان آن‌ها را متواتر معنوی دانست؛^۴ همچنانکه در حکمت منصور هاشمی خراسانی حفظه الله تعالی آمده است:

«گوشت مردم از حرام روییده و پوست آنان از خبیث برآمده است؛ چراکه چیزهای

۱. الأعراف / ۱۳۰

۲. الکافی للکلینی، ج ۲، ص ۳۷۴؛ الأمالی لابن بابویه، ص ۳۸۵؛ علل الشرائع لابن بابویه، ج ۲، ص ۵۸۴؛ أمالی الطوسی، ص ۲۱۰

۳. الکافی للکلینی، ج ۲، ص ۴۴۸ [با کمی تفاوت]؛ الخصال لابن بابویه، ص ۲۴۲؛ من لا یحضره الفقیه لابن بابویه، ج ۱، ص ۵۲۴؛

تهذیب الأحکام للطوسی، ج ۳، ص ۱۴۸

۴. برای آن‌ها، بنگرید به: مسند أحمد، ج ۶، ص ۱۵۷؛ جزء ابن عاصم، ص ۷۵؛ المحاسن للبرقی، ج ۱، ص ۱۰۷؛ الکافی للکلینی،

ج ۵، ص ۳۱۷؛ التمهید للإسکافی، ص ۴۴؛ مسند الشامیین للطبرانی، ج ۲، ص ۲۰۵؛ المعجم الکبیر للطبرانی، ج ۲، ص ۱۸۴؛

الأمالی لابن بابویه، ص ۳۷۰ و ۶۷۸؛ الخصال لابن بابویه، ص ۳۶۰؛ من لا یحضره الفقیه لابن بابویه، ج ۱، ص ۵۲۴؛ المستدرک علی

الصحیحین للحاکم، ج ۴، ص ۵۰۳؛ معدن الجواهر للکراچی، ص ۷۲؛ شعب الإيمان للبيهقي، ج ۶، ص ۱۶؛ التمهید لما فی الموطأ

من المعانی والأسانید لابن عبد البر، ج ۲۳، ص ۴۳۰؛ أسد الغابة لابن الأثیر، ج ۴، ص ۲۳۳؛ فتح الباری لابن حجر، ج ۱۰، ص ۱۶۳.

ناپاک را در کار کرده‌اند و برخی اموال برخی دیگر را به باطل خورده‌اند. تن‌ها از آن ناتوان شده و جان‌ها از آن کاهیده است. طبع‌ها از آن فاسد شده و مزاج‌ها از آن آمیخته است. امراض از آن شیوع یافته و عمرها از آن کوتاه گردیده است»^۱.

آری، تردیدی نیست که خوردن مال حرام از روی جهل -هرگاه تقصیری نباشد- عقاب اخروی ندارد؛ زیرا تکلیف جاهل قاصر، تکلیف ما لا یطاق و ظالمانه است که از خداوند عادل صادر نمی‌شود، اما آیا آثاری وضعی در زندگی دنیا نیز ندارد؟ در این باره دو احتمال است: یکی آنکه ندارد؛ چراکه آثار وضعی خوردن مال حرام، ناشی از حرام بودن مال است، نه مال بودن حرام، در حالی که حرام بودن مال برای کسی است که از روی علم یا جهل تقصیری و نه از روی جهل قصوری آن را می‌خورد؛ با توجه به اینکه خورنده‌ی آن از روی جهل قصوری شرعاً مال حرام نمی‌خورد تا برای او آثاری وضعی در زندگی دنیا داشته باشد و آیات و روایات رسیده در این باره از او انصراف دارند و احتمال دیگر آن است که آثار وضعی در زندگی دنیا دارد؛ زیرا مال حرام واقعیتی عینی از سنخ آتش است که آثار آن اعتباری نیست تا محدود به آگاهان از آن باشد، بلکه طبیعی و تکوینی است و با این وصف، شامل هر کسی که آن را می‌خورد می‌شود، هر چند از آن آگاهی نداشته باشد؛ با این تفاوت که بدون آگاهی از آن، مستحق عقاب اخروی نیست و این با عدالت خداوند منافاتی ندارد؛ چراکه به او نسبت داده نمی‌شود، بل ناشی از ظلم کسی است که بر خلاف امر او، مال حرام را عالمانه به جاهل قاصر خورانده است، مانند ظلم کسی که عالمانه به او سم نوشانده یا او را در آتش انداخته است، بی‌آنکه ظلمش به خداوند نسبت داده شود و این واقعیتی مجرب و موافق با سخن خداوند است که فرموده است: «وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ»^۲؛ «و بترسید از فتنه‌ای که تنها به کسانی از شما که ظلم کردند نمی‌رسد و بدانید که عقاب خداوند شدید است» و فرموده است: «وَلْيَحْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكَوا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا اللَّهَ وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا»^۳؛ «و کسانی که اگر پس از خود فرزندان ناتوانی بر جای گذارند بر آنان می‌ترسند باید (از ظلم به فرزندان ناتوان دیگران) پروا کنند و باید به درستی سخن بگویند»؛ همچنانکه مال حرام را عین آتش دانسته و به عنوان نمونه، فرموده است: «إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ الْكِتَابِ وَيَشْتُرُونَ بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا أُولَٰئِكَ مَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ إِلَّا النَّارَ وَلَا يَكْلُمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ»^۴؛ «هرآینه کسانی که آنچه خداوند از کتاب نازل کرده است را کتمان می‌کنند و آن را به بهایی اندک می‌فروشند آنان در شکم‌هاشان جز آتش را نمی‌خورند و خداوند در روز قیامت با آنان سخن نمی‌گوید و آنان را پاک نمی‌کند و برایشان عذابی دردناک است»

۱. همچنین، بنگرید به: گفتار ۴۶، فقره‌ی ۸.

۲. الأنفال / ۲۵

۳. النساء / ۹

۴. البقرة / ۱۷۴

و فرموده است: «إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَى ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا^۱ وَسَيَصْلُونَ سَعِيرًا^۲؛ «هرآینه کسانی که اموال یتیمان را به ظلم می‌خورند جز این نیست که در شکم‌هاشان آتش را می‌خورند و به دوزخ خواهند رسید» و این مستلزم آن است که خوردن مال حرام - فارغ از آثار اخروی - آثاری وضعی مانند خوردن آتش داشته باشد و با این وصف، می‌توان گفت که در کتاب خداوند برای آن دو اثر پیشبینی شده است: یکی اثری وضعی مانند اثر آتش برای خورنده‌ی آن که مقید به علم یا تقصیر او نیست و در هر صورت دهان، حلق و معده‌ی او را می‌سوزاند و این مستفاد از سخن خداوند است که فرموده است: «أُولَئِكَ مَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ إِلَّا النَّارَ^۳؛ «آنان در شکم‌هاشان جز آتش را نمی‌خورند» و فرموده است: «إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا^۴؛ «جز این نیست که در شکم‌هاشان آتش را می‌خورند» و دیگری اثری اخروی که مقید به علم یا تقصیر خورنده‌ی آن است و این مستفاد از سخن خداوند است که فرموده است: «وَلَا يَكْلَمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ^۵؛ «و خداوند در روز قیامت با آنان سخن نمی‌گوید و آنان را پاک نمی‌کند و برایشان عذابی دردناک است» و فرموده است: «وَسَيَصْلُونَ سَعِيرًا^۶؛ «و به دوزخ خواهند رسید» و از اینجا دانسته می‌شود که هر کس مال حرامی را به جاهل قاصری بخوراند، به او آسیب می‌رساند و گناهش را بر دوش می‌گیرد؛ چنانکه خداوند فرموده است: «لِيَحْمِلُوا أَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ^۷ وَمِنْ أَوْزَارِ الَّذِينَ يُضِلُّونَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ^۸ أَلَا سَاءَ مَا يَزِرُونَ^۹؛ «تا گناهان خود را به طور کامل در روز قیامت بر دوش گیرند و از گناهان کسانی که آنان را بدون علم گمراه می‌کنند، بدانید که بد چیزی را بر دوش می‌گیرند» و از این رو، برای مؤمن بایسته است که تا حد ممکن جز از طعام اهل ایمان و تقوا نخورد؛ چنانکه در روایتی از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم رسیده است: «لَا تُصَاحِبُ إِلَّا مُؤْمِنًا وَلَا يَأْكُلْ طَعَامَكَ إِلَّا تَقِيًّا وَلَا تَأْكُلْ طَعَامَ الْفَاسِقِينَ^{۱۰}؛ «جز با مؤمن همنشینی نکن و غذایت را جز پرهیزکار نخورد و غذای فاسقان را نخور»^۳ و این می‌تواند از مصادیق سخن خداوند باشد که فرموده است: «فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ إِلَى طَعَامِهِ^۴؛ «پس انسان باید به غذایش نظر داشته باشد»!

۲. اعمال عبادی انسان در گرو نیت او هستند؛ به این معنا که جز با اخلاص برای خداوند پذیرفته نمی‌شوند؛ چنانکه خداوند فرموده است: «فَاعْبُدِ اللَّهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ^۵؛ «پس خداوند را با خالص کردن دین برایش عبادت کن» و پیامبرش فرموده است: «إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّةِ^۶؛ «اعمال تنها به نیت هستند» و با این وصف، هرگاه با نیت سوء یا ناخالص انجام شوند، نه تنها آثار خوب اخروی ندارند،

۱. النساء / ۱۰

۲. النحل / ۲۵

۳. برای این مضمون، بنگرید به: مسند أبي داود الطيالسي، ص ۲۹۴؛ مسند أحمد، ج ۳، ص ۳۸؛ سنن الدارمي، ج ۲، ص ۱۰۳؛ سنن أبي داود، ج ۲، ص ۴۴۲؛ سنن الترمذي، ج ۴، ص ۲۷؛ صحيح ابن حبان، ج ۲، ص ۳۱۴؛ المستدرک علی الصحيحین للحاکم، ج ۴، ص ۱۲۸؛ شعب الإيمان للبيهقي، ج ۷، ص ۴۲؛ أمالي الطوسي، ص ۵۳۵؛ مکارم الأخلاق للطبرسي، ص ۴۶۶.

۴. عبس / ۲۴

۵. الزمر / ۲

بلکه آثار بد اخروی و دنیوی دارند؛ چنانکه خداوند فرموده است: ﴿أُولَٰئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ﴾^۱؛ «آنان اعمالشان در دنیا و آخرت نابود شود و آنان همانا زیان کارانند». البته مراد از نیت، علم به مبنا، کیفیت و غایت اعمال عبادی است، نه علم به همه آثار دنیوی و اخروی آنها و با این وصف، انجام آنها با علم به مبنا، کیفیت و غایتشان حتی اگر بدون علم به همه آثار دنیوی و اخروی شان باشد، به این آثار می انجامد؛ چنانکه خداوند فرموده است: ﴿وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا ۖ وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ﴾^۲؛ «و هر کس از خداوند بترسد برایش چاره‌ای می سازد و او را از جایی که نمی پندارد روزی می دهد» و فرموده است: ﴿فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾^۳؛ «پس هیچ کس نمی داند که چه چیزی از روشنی چشم‌ها برایشان پنهان شده است به عنوان پاداشی در ازای عملی که انجام می دادند»! بنابراین، اعمال عبادی هرگاه مطابق با امر خداوند و برای رضای او انجام شوند، مانند غذاهای پاکیزه‌ای هستند که فواید شناخته و ناشناخته‌ی بسیاری دارند و هرگاه بر خلاف امر خداوند یا برای رضای غیر او انجام شوند، مانند سمومی هستند که مضرات شناخته و ناشناخته‌ی بسیاری دارند و خداوند تنها از پرهیزکاران می پذیرد.

گفتنی است برادر فاضل جناب آقای خسرو زند کریمی درباره‌ی آثار وضعی خوردن مال حرام، مقاله‌ای با عنوان «از لقمه‌هایی که می شویم» به رشته‌ی تحریر درآورده است که می توانید آن را در اینجا مطالعه کنید.

تاریخ: ۱۳۹۵/۱۱/۲۲

نویسنده: مهدی

پرسش فرعی ۱

در امور ماورایی دنیا دو فرضیه وجود دارد:

فرضیه اول؛ جهان بر مبنای فیزیک یا قانون نیوتن (عمل و عکس العمل) بنا شده؛ یعنی شما هر کاری کنید نتیجه را می بینید، اگر کار خوب کنید نتیجه خوب و اگر کار بد کنید نتیجه بدی در پی دارد (بدون در نظر گرفتن نیتتان).

فرضیه دوم؛ جهان بر مبنای نیت ما بنا شده (امور ذهنی)؛ یعنی اگر نادانسته و بدون نیت بد کار بدی بکنید مجازات نمی شوید و اگر هم با نیت غیر خدایی کار خوبی کنید باز هم پاداش نمی بینید.

۱. التوبة / ۶۹

۲. الطلاق / ۲ و ۳

۳. السجدة / ۱۷

حال اگر فرض اول درست باشد پس چرا در احکام به ما می‌گویند چون نمی‌دانستی مشکلی نیست و اگر فرض دوم درست باشد چرا می‌گویند کسانی مثل حاتم طایی به دلیل داشتن فضیلت بخشنده‌گی حتی اگر نیتش خدایی نباشد هم نتیجه عملش را می‌بیند و به هر حال خدا باید جهان را بر مبنای یک نظم و قانونی آفریده باشد، اما هر دوی این فرضیه‌ها به گونه‌ای عادلانه نیست.

تاریخ: ۱۳۹۵/۱۱/۲۴

پاسخ به پرسش فرعی ۱

دو فرضیه وجود ندارد؛ چرا که آن دو یکی هستند. جهان بر مبنای قانون خداوند ساخته شده و آن همانا قانون علیت است که بر همه‌ی مخلوقات او حکومت دارد و به موجب آن، هر عملی به عکس العملی متناسب با خود می‌انجامد و این عادلانه‌ترین قانونی است که ممکن است وجود داشته باشد و با تأثیر نیت منافاتی ندارد؛ زیرا نیت نیز عملی از اعمال است که به عکس العملی متناسب با خود می‌انجامد؛ به این ترتیب که عکس العمل متناسب با عمل خوب برای دنیا، پاداشی در دنیا و عکس العمل متناسب با عمل خوب برای آخرت، پاداشی در آخرت است؛ همچنانکه عکس العمل متناسب با عمل بد از روی آگاهی، کیفری در دنیا و نه در آخرت و عکس العمل متناسب با عمل بد از روی ناآگاهی، کیفری در دنیا و نه در آخرت است. بنابراین، نه عمل ظاهری انسان بدون عکس العمل متناسب می‌ماند و نه عمل باطنی او، بلکه هر دو به عکس العملی متناسب می‌انجامند و این در اوج یگانگی و عدالت است.

پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر منصوب‌هاشی خراسانی
چشم‌پیکر مجتهدین

www.alkhorasani.com

پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر منصوب‌هاشی خراسانی حفظه الله تعالى

* لطفاً بر روی لینک مورد نظر خود کلیک کنید.